

100-vuotias modernisti hiostaa postmodernistia: riistävätkö robotit elämän ja hyvinvoinnin?

Haluatko olla enemmän robotti kuin olet? Tämä kysymys ei onneksi koske kaikkia, mutta niitä joita se koskee tekevät tämän maan työt. Miksi? He alistuvat modernismiin haaveilematta muun elämän, jos heillä sitä onkaan, ja työn tasapainosta. Heille elämä on ”sitten joskus” kun postmodernisteille lyhyen janan kanssakulkijoille se on ”nyt tai ei koskaan”. Mutta onneksi tai valitettavasti toivomme on roboteissa. Ne voivat tarjota ainakin viisaille, muttei älykkäille, mahdollisuuden tulevaisuudessa opetella, joutilaisuuden katveessa ajatellen, mikä lopulta elämässä on tärkeää organisaatioissa ja erityisesti yliopistoissa. Kysymys Pystyykö tekoäly ihmisaivojen tasolle? on ihmisvastainen, oli vastaus kyllä tai ei, mutta siihen vastaamista miettiessä kannattaisi lukea toivottavasti lahjomattomien kollegoiden S. Hawking, S. Russell, M. Tegmark, F. Wilczek kirjoitus *The Independentistä* 1.5.2014. Viesti on selvä: älä rakastele robotin kanssa.

Kun organisaatio asettaa missionsa, niin nykyään todellinen missio vaihtuu asettamisen aikana. Kronologisen aikajärjestyksen sisäistäneet modernit johtajat vartioivat silti missiota edellyttävän muutoksen aikaansaamista. Kronologian mimesis saa postmodernin peripetian kokeneen ”työmielen etsijän” raivon valtaan: minäkö raataisin kuin 100-vuotta sitten?! Postmodernit, informatiivisuuden ja verkkojen ruokkimat ”työntekijät” äänestävät jaloillaan, heille ei tahti maita, vaan he haluavat elämän ja työn tasapainoa. Tarjolla on useimmille toistoa, rutiinia, ”työtä häiritseviä” tietokoneita ja luovan innon latistamista: modernia uhkailua, kiristystä ja lahjontaa. Ylikoulutettujen luovuutta kaipaavien määrä työvoimasta kasvaa kaikkialla maailmassa. Kun tätä olemme jo nähneet, kokeneet ja tutkimuksin vahvistaneet olemme jälleen uudessa käännekohdassa: pakottavatko robotit meidät orjikkeen ja joutilaat tulotakuun piiriin? Tarkastelen seuraavaksi tätä paradoksaalisuutta, ympyräjohtamista edellyttävien tehtävien johtamista linjamaisesti, modernin, postmodernin, informaatio- ja verkostoyhteiskunnan sekä postinformatiivisen yhteiskunnan valossa.

Työyhteisöjen kompleksisuus noudattelee organisoitumisen tai organisoinnin perusoletuksia – tai molempia. Nuoremmat sukupolvet etsivät ”vaeltavalla” otteella jotain sellaista työtä, joka mahdollistaa työn tekemisen oman elämän merkityksen ja tyydyttävän elämäntavan ehdoilla. Vanhemmat sukupolvet ankkuroivat elämänsä työn satamaan: lepäävät voidakseen taas purjehtia työmerellä. Joissakin työyhteisöissä nuorten elämä mahdollistuu ilman seinä, työhuoneita, kasvatusten tapahtuvia kokouksia jne. – vaikkapa esimerkiksi etäyhteydellä Havaijilta Helsinkiin. Joissakin vanhemmat ja nuoret varjonyrkkeilevät elintilasta päivittäin kiistellen kaikesta aina työnjaosta etätyölupiin asti.

Mitä sitten tekevät postmodernin, informaatio- ja verkostoyhteiskunnan organisaatiot työntekijöilleen? Osa yrittää, valtaa käyttäen, kynsin ja hampain pitää kiinni modernin perinteestä, tiukoista työajoista, työn valvonasta ja sitoutumisvelvoitteesta. Lopputulema on se, että ne sukupolvista, joille työ vielä maittaa, saavat tehdä sitä muidenkin edestä. Joustavuus työelämässä on modernismin johtajillekin vain kaunistava retoriikkaa. Se kritisointi on mielikuvituksetonta: ei ole varaa joustaa, tulosta on saatava. Todellisuudessa työn jakaminen useammille yhden päivän aikana voisi lisätä tuottavuutta ja työvoiman osallistumisastetta – joka alkaa olla esimerkiksi Yhdysvalloissa todella alhainen laskettuaan jo 15 vuotta: yhä useammat eivät edes hae enää työtä. Miten esimerkiksi Japani, jossa yli 65-vuotiaiden määrä vuonna 2025 on kolmasosa koko väestöstä (noin 120–130 milj), voisi selviytyä ”sulkeutumalla homogeenisuuteensa”. Japanilaisilla oli jo 2014 pula yli 700 000 vanhustenhoitajasta – tuosta ei ”modernismilla” selvitä. Tulevaisuudessa työyhteisöjen rakennuksista on luovuttava ja siirryttävä maailmaan, jossa omatoimiset yrittäjäyksilöt hoitavat myös itseään entistä pidempään – palveluja myös läheisilleen tuottaen.

Organisaatioteorian itseään toistava ikoni on himmentymässä. Selvitäksemme hengissä tarvitsemme hierarkioiden sijasta alati itseään päivittäviä organisoinnin ympyrämalleja. Kuka tähän uskoo: ”yksi ammattilainen vuorollaan monisairasta hoitavana on hyvin responsiivinen ja vaikuttava palvelutarjoaja”. Tulevassa maailmassa tällainen ammattilainen lisää vain riskiä olla tekniseksi äärimäisen tehokas, mutta tarpeettomasti väärän asian suhteen ja väärään aikaan. Yksi asia kerrallaan on nyt vain muuttunut monta asiaa kerrallaan maailmaksi. Vain robotit voivat organisaatioteorian pelastaa.

Mitä sitten voimme tehdä, jos 90 % koskaan eläneistä tutkijoista elää edelleen, mutta 90% tieteellisen arviointiprosessin läpikäyneistä artikkeleista jää lukematta? Sarkastisesti: heittäytyä massan mukaan. Tuottaa ajattelumattomia julkaisuja lisää joutumatta orwellimaisen isoveljen valvomaksi. Lukemalla sähköpostia ajattelun sijaan – saadakseen edes lyhyen työpätkän elääkseen. Ja nähdä unta, että joku vielä palkitsee erikseen vain suorittavasta julkaisemisesta, ei ajattelusta. Miten ihanan vapaa tämä massayhteiskunta silloin onkaan.

Kun tieto 300 kertaistuu kahdessa vuodessa, niin sitä vain kysyy, milloin modernin vimma loppuu: milloin maailmasta vihtahousujen temmelyskenttänä tulee aidosti autenttisten ihmisten rauhaisa Ateenan agora. Toivoo, että joku viisastuu rahoittamaan vapaata ajattelua, ei yhteiskunnallisten ”tulipalojen” sammuttamista. Milloin me ihmiset palaamme siis lähtöruutuun?

Veikkaukseni on, että paluu on jo alkanut George Orwellin jo aikoinaan sanomin sanoin: ”Universaalien epärehellisyyden aikakausina, totuuden puhumisesta tulee vallankumouksellinen teko”. Entä jos veikkaan väärin? Silloin parhaat tiet eivät vie koskaan mistään mihinkään, mutta niille on olemassa aina vaihtoehto, jota pitkin pääsee pikemmin perille kuten Robert Pirsig kirjassaan Zen ja moottoripyörän kunnossapito taitavasti sivaltaa. Vaihtoehto on robotti.

Robotti on funktionaalisen organisaation uusi isä, jota monistavat vanhat koulutetut modernistiäidit. Mutta jos koneetkin kehittyvät meitä tyhmiä ihmisiä nopeammin, niin jää kyllä epäilemään saavatko edes kansainvaellukset ja terrorismiaallotkaan meitä muuttumaan älyköistä viisaiksi.

Kun entisessä työpaikassani Georgia Institute of Technologyssa on nyt jo kehitetty hellästi kylvettävä robotti, niin veikkaapa robottien oppivan ihmisytyttä kunnioittavaksi ennen meitä ihmispoloisia. Kysymys tietysti kuuluu: kenen määrittämää moraalialia robottijohtajille opetetaan? Sitähän ne sitten monistavat itseohjelmoinnilla.

Robottiorganisaatiot ja robotti-ihmiset siis tulevat – oletko valmis? Tulevaisuudessa lääkärit, juristit, pikaruokapaikkojen työntekijät, lähihoitajat jne, vähenevät. Näkyvissä on myös selvästi työvoiman vähentyessä, että ihmiset siruttavat tai sirutetaan myös elintapojen teknologisen seurannan mahdollistamiseksi ja siirtämiseksi Big Data analyysihin. Jos maailmassa on kohta enemmän ylipainoisia kuin alipainoisia ollaan vaikeuksissa, joissa kädet ja puhe eivät enää riitä avuksi. Robottien ollessa maailmankaikkeuden parhaita teeskentelijöitä, niin ei olekaan ihme miksi me niitä haluamme. Autenttiset omana itsenään olijat ovat jo nyt erakkoja, miljonäärejä tai sivullisia omine ongelmineen.

Ihmistä ohjaillaan kustannussäästöjen aikaansaamiseksi superorwellimaisuudella. Robotti ei silti kykene empatiaan. Näin ihmisten toivotaan robottien myötä käänteisesti tulevan enemmän huonosti kuin hyvin toimeen keskenään: ”ihmiset ovat organisaatioissa samaa mieltä toisten kanssa siksi, että tulisivat toimen heidän kanssaan” (Robert Denhardt 1981). Ahaa! Ihminen siis teeskentelee robotin tavoin ajattelevansa. Ihminen valitsee organisoinnissa ja johtamisessa mukamas helpon tien: robotti on kiva siitä, ettei se pidä taukoja, valita, ole lomilla ja tekee taukomatta työtä. Tästä syystä isot organisaatiot institutionaalisen inertian tyyssijoina jatkavat modernin projektia ihmiskunnan hautaan asti. Sähköpostista luopuneilla ja sosiaalisessa mediassa itsestä kuolettaneilla voi ehkä olla silti pieni mahdollisuus säilyä sielullisesti hengissä. Aina voi palata sinne mistä kaikki sivistynyt uteliasuus sai alkunsa – luostariin. Vain laajasti sivistynyt ja koulutettu Ihminen pysyy koneiden edellä. Robottius saattaa siis osoittautua ihmiskunnalle sen kaikkein suurimmaksi virheeksi kuten fyysikko Hawking kollegoineen totesi jo 2014. Mutta saisinko silti siruni rakas robottini?

Jari Vuori
Päätoimittaja